

O poslovanju mljekara u Republici Hrvatskoj u 1989. godini

Matej MARKEŠ, dipl. inž., Zagreb

Stručni rad — Professional paper
Prispjelo: 15. 12. 1990.

UDK:637.1

Ovaj pregled poslovanja hrvatskih mljekara u 1989. godini izrađen je na temelju anketnih podataka koje je prikupilo Udruženje mljekarskih radnika Hrvatske od 14 mljekara i Tvornice sladoleda »Ledo«. Pregled je dopunjen nekim podacima Poslovne zajednice za proizvodnju, preradu i promet stoke, stočnih proizvoda i stočne hrane te oficijelnim statističkim podacima Zavoda za statistiku Hrvatske.

1. Otkup mlijeka i mliječnih proizvoda

U toku 1989. godine otkup mlijeka u Hrvatskoj bio je vrlo neravnomjeran, podvrgnut utjecajima enormne inflacije, nesklada cijana poljoprivrednih i industrijskih proizvoda i u opadanju zbog sve slabijeg interesa poljoprivrednih proizvođača za svu poljoprivrednu pa u tome i stočarsku te mljekarsku proizvodnju.

1.1. Otkupljene količine mlijeka

Anketirana mljekarska poduzeća u Hrvatskoj u toku 1989. godine otkupila su 448.815 tisuća litara mlijeka, što je za 8,5% manje nego prethodne, 1988. godine.

Usporedni pregled kretanja otkupa posljednjih 5 godina pokazuje tendenciju pada otkupa uz prosječnu godišnju stopu od 2,60. Pritom je godina 1988. bila izuzetak, s povećanim otkupom na liniji opadanja. Brojčani podaci to jasno pokazuju.

Dok otkup mlijeka od društvenih proizvođača (1985 = 91, a 1989 = 92. mil. lit.) i interni promet između mljekara (25 : 27 mil. lit.) održavaju približno na istoj razini minulih 5 godina, za to je vrijeme otkup mlijeka od individualnih proizvođača smanjen za 61. mil. lit. (od 374 mil. lit. 1985. g. na 313 mil. lit. u 1989. godini) odnosno za oko 16%. Takvo smanjenje priliva mlijeka iz najizdašnijeg izvora odrazilo se kao značajan pad ukupnog otkupa mlijeka.

Višegodišnje neprekidno opadanje otkupa mlijeka alarmantni je pokazatelj ne samo za mljekare nego i za našu dosadašnju agrarnu politiku. I prijašnji otkup mlijeka jedva je podmirivao domaću potrošnju, a posljednjih godina se sve više osjeća pomanjkanje mlijeka u organiziranom prometu, napose zimi i za vrijeme turističke sezone. Da bi se takvo neodrživo stanje izmijenilo, bit će nužno provesti i kratkoročne i dugoročne mjere na području čitave Hrvatske uz oživljavanje posustale individualne proizvodnje te racionalizaciju i značajno povećanje veleposjedničke proizvodnje na reorganiziranim poljoprivrednim dobrima.

Pored navedenih mljekara na području Hrvatske mlijeko su otkupljivala i neka druga poduzeća. Prema podacima Poslovne zajednice za stočarstvo, otkupljivane su još i ove količine mlijeka:

a) Poduzeća i privatnici sa sjedištem u Hrvatskoj

1. »Dalbih«, Split — Knin	2.040 tisuća litara
2. »Dubrovkinja«, Gruda	2.526 tisuća litara
3. Paška sirana, Pag	2.830 tisuća litara
4. »Agrokoka«, Imotski	606 tisuća litara
5. HP »Plitvice«	1.807 tisuća litara
6. Veter. stanica, Koprivnica	828 tisuća litara
7. Antun Bohnec, Ludberg	2.755 tisuća litara
	<hr/>
	Ukupno 13.392 tisuća litara

b) Poduzeća sa sjedištem izvan Hrvatske

1. »Pomurka«, Murska Subota	1.160 tisuća litara
2. »Ljubljanske mlekarne«	450 tisuća litara
3. »Hmežad«, Ilirska Bistrica	50 tisuća litara
4. »Mlekosim«, Šid	2.884 tisuća litara
	<hr/>
	Ukupno 4.544 tisuća litara

Iz navedenih podataka proizlazi da je u 1989. godini otkup mlijeka iznosio (u tis. litara):

1. Anketirane mljekare (14)	448.895 tisuća litara
2. Poduzeća i priv. sa sjedištem u Hrvatskoj	13.392 tisuća litara
3. Poduzeća sa sjedištem izvan Hrvatske	4.544 tisuća litara
	<hr/>
	Ukupno 466.831 tisuća litara

Od toga su:

Anketirane mljekare otkupile izvan Hrvatske	22.443 tisuća litara
Anketirane mljekare uvezle	17.296 tisuća litara
	<hr/>
	Ukupno 39.739 tisuća litara

Dakle, na području Hrvatske u 1989. godini otkupljeno je 427.092 tisuća litara (466.831 — 39.739).

Prema službenim statističkim izvorima proizvodnja u Hrvatskoj 1989. iznosi ukupno 957.210 tisuća litara, od toga kravljeg 866.905, ovčjeg 5.068 i kozjeg mlijeka 10.526 tisuća litara. Od ukupne proizvodnje otpada na individualna domaćinstva 882.499 (92,2%), na OOUR-e 74.711 tisuća litara (7,8%).

Usporedbom podataka o proizvodnji i otkupu možemo vidjeti da je u organizirani promet mlijeka u toku 1989. godine bilo uključeno svega polovica proizvodnje (točnije 49,3%), dok je ostatak utrošen u domaćinstvima ili stavljen izravno u promet kao mlijeko ili mliječni proizvodi (vrhnje, svježi sir, maslac i dr.).

Prosječni sadržaj masti otkupljenog mlijeka, prema podacima Poslovne zajednice za stočarstvo, bio je 3,508%, a 3,2 do 3,8% pojedinih mljekara.

Kad je riječ o kvaliteti mlijeka, treba reći da je kod nas još uvijek najvažniji pokazatelj kvalitete sadržaj masti, odnosno količina vode dodane u mlijeko. To je u drugim zemljama, pa i u Sloveniji, već odavno prevladano, pa su pokazatelji kvalitete drugačiji: količina bjelančevina u mlijeku, broj mikroorganizama, održivost i dr. U oštroj konkurenciji s Europom naše će mljekare morati vrlo brzo usvojiti nove kriterije kvalitete, kako bi svojim proizvodima mogle uspješnije konkurirati na inozemnom tržištu.

Prosječni dnevni otkup mlijeka, bez uvoza, iznosio je 1.189 tis. lit., a u granicama između 950 do 1.330 tis. lit. Najviši je otkup ostvaren u svibnju, a na koncu godine, u prosincu, spustio se na najnižu razinu.

Dvije najveće mljekare, »Dukat« i »Sirela« otkupljivale su dnevno prosječno oko 225 tis. lit. Slijede ih »Zdenka«, »KIM«, »Pionir« i »Vindija« sa po 80—110 tis. lit. prosječno dnevno, pa slavonsko-baranjske i dalmatinske mljekare (»Belje«, Osijek, Rijeka, Split i Zadar) sa po 45 do 60 tisuća litara, dok su Sl. Požega, Pula i »Slavija« u prosjeku otkupljivale manje od 35 tis. lit. dnevno.

1.2. Otkupna cijena i vrijednost otkupljenog mlijeka

U toku 1989. godine otkupne cijene mlijeka bile su u naglom porastu pa su prosječne cijene samo nepouzdana pokazatelji odnosa otkupnih cijena mlijeka iz raznih izvora kod pojedinih mljekara.

Prosječna godišnja ponderirana otkupna cijena mlijeka u 11 anketiranih mljekara bila je 5.793 dinara na litru. Po nešto višim cijenama od prosječnih otkupljivale su mlijeko dalmatinske mljekare Rijeka, Pula i Zadar, te »Dukat« i »KIM« Karlovac, dok su cijene ostalih bile nešto niže od prosjeka. Skuplje od prosjeka bilo je mlijeko iz uvoza te mlijeko od drugih društvenih proizvođača, dok se iz ostalih izvora nabavljalo po cijeni ispod prosjeka. Ne treba smetnuti s uma da su u toku 1989. godine otkupne cijene mlijeka bile u neprekidnom zaostatku za skokovitom inflacijom. Individualni su proizvođači na području nekih mljekara ostvarivali povećanje otkupnih cijena prijetnjom obustave isporuke mlijeka. Može se pretpostaviti da je smanjeni otkup bio dijelom posljedica nesrazmjerno niskih otkupnih cijena mlijeka.

1.3. Otkup mliječnih proizvoda

U toku 1989. godine anketirane su mljekare otkupile, što od domaćih proizvođača, što iz inozemstva, znatne količine mliječnih proizvoda.

Sumarni pokazatelji otkupa mliječnih proizvoda (u tonama) za 1987, 1988. i 1989. pokazuju neprekidan porast ovog vida poslovanja mljekara.

Ti podaci jasno ilustriraju nagli porast količina mliječnih proizvoda koje su otkupljivale anketirane mljekare Hrvatske u razdoblju 1987—89. godine. U promatranom trogodišnjem razdoblju otkup mliječnih proizvoda je podvostručen. Pritom je otkup mliječnih proizvoda od domaćih proizvođača neznatno smanjen, dok je otkup mliječnih proizvoda iz uvoza povećan za dva i pol puta.

Samo manji dio tih proizvoda dospio je izravno na tržište (maslac, ev. vrhnje), dok je veći dio upotrijebljen kao reproduksijski materijal — sirevi za topljenje, a mlijeko u prahu, rekonstruirano, za konzum, fermentirane proizvode i dr.

Otkup mliječnih proizvoda		1989.	1988.	1987.
Vrhnje (000 l)	domaće	482	149	375
	uvoz	5.524	—	—
	ukupno	6.006	149	373
Sirevi (t)	domaći	742	1.176	974
	uvoz	4.785	3.829	2.250
	ukupno	5.527	5.005	3.224
Maslac (t)	domaći	377	204	251
	uvoz	1.136	1.228	1.641
	ukupno	1.513	1.432	1.892
Mlijeko u prahu punomasno	domaće	243	463	488
	uvoz	547	1.382	1.120
	ukupno	790	1.845	1.608
Mlijeko u prahu obrano	domaće	2.045	2.126	1.310
	uvoz	423	122	139
	ukupno	624	256	363
Sveukupno	domaće	2.045	2.126	2.310
	uvoz	12.415	6.561	5.150
	ukupno	14.460	8.687	7.460

Cijene po kojima su kupovani mliječni proizvodi, znatno variraju, vjerojatno u ovisnosti o dobavljaču, ali i o vremenu nabave, (zbog uticaja inflacije).

Ukupna vrijednost otkupljenih mliječnih proizvoda iznosi 668.218 tis. din., od čega 430.855.051 tis. dinara (65%) otpada na proizvode iz uvoza.

Preračunamo li vrijednost uvezenih mliječnih proizvoda na ekvivalentnu količinu mlijeka po prosječnoj cijeni, proizlazi da je u mliječnim proizvodima uvezeno oko 75 milijuna litara mlijeka.

Doda li se gornjoj količini i izravno uvezeno mlijeko (cca 17. mil. lit.), proizlazi da su mljekare u Hrvatskoj u 1989. godini uvezle oko 92 mil. lit. mlijeka u vrijednosti od oko 500 milijardi tadašnjih dinara.

2. Proizvodnja mliječnih proizvoda

2.1. Količina i asortiman

Srazmjerno opadanju otkupa mlijeka smanjena je i proizvodnja mliječnih proizvoda. Kretanje proizvodnje u toku posljednje 3 godine po grupama (u 000 lit. i tonama) bilo je slijedeće:

Grupa proizvoda	1989.	1988.	1987.	1989.
				1987.
Konzumno mlijeko	224.094	235.474	242.085	82,6
Fermentirani mliječni proizvodi	29.628	34.645	34.799	85,1
Slatki mliječni napitci	1.496	3.418	2.775	53,9
Polutvrđi i tvrdi sirevi	11.373	11.909	11.465	99,2
Sirevi svježi, meki i s plem. plijesnima	3.786	4.557	4.742	79,8
Topljeni sirevi	6.691	6.344	6.445	103,8
Konzumno vrhnje	12.694	9.865	12.296	103,2
Kondenzirano i evapor. mlijeko	476	468	338	140,8
Mlijeko u prahu (punom. i obrano)	5.216	5.183	4.273	122,1
Maslac	2.287	2.736	2.462	92,9
Smrznuti proizvodi	9.277	11.133	9.823	94,4
Ostali proizvodi	4.389	6.471	6.013	73,0

U razdoblju 1987—1989. od 12 osnovnih grupa mliječnih proizvoda povećana je proizvodnja samo 4, i to: topljeni sirevi i konzumno vrhnje (3—4%), pa mlijeko u prahu (22%) te kondenzirano i evaporirano mlijeko, koje u nas i nije proizvod široke potrošnje. Proizvodnja svih ostalih grupa mliječnih proizvoda je smanjena. Od 1987. do 1989. godine proizvodnja konzumnog mlijeka je smanjena za 18. mil. lit. (7,4%), a jogurta i drugih fermentiranih kiselomliječnih proizvoda za oko 5 mil. litara ili 15%. Dok se proizvodnja polutvrđih i tvrdih sireva u promatranom razdoblju održala približno na istoj razini, proizvodnja svježih i mekih sireva, te sireva s plemenitim plijesnima smanjena je u ove tri godine za oko 20%. Nazaduje proizvodnja maslaca te smrznutih proizvoda.

Razlozi za takova kretanja su dvojaki: prije svega pomanjkanje osnovne sirovine — mlijeka, a zatim poteškoće plasmana zbog porasta cijena proizvoda, koji je brži i veći od porasta zarada potrošača.

2.2. Bilans industrijske proizvodnje i potrošnje

Prema statističkim izvorima, potrošnja mlijeka i mliječnih proizvoda u Hrvatskoj u 1989. g. bila je po stanovniku prosječno:

Grupe proizvoda	Godišnja potrošnja po stanovniku				Ukupna potrošnja (mil. lit. i tona)
	Ukupno	Poljopr.	Mješov.	Nepolj.	
Mlijeko slatko i kiselom, litara	103,9	503,5	103,5	113,0	480
Sir (sve vrste), kg	4,5	6,3	3,8	4,7	19,800
Maslac, kg	0,4	0,4	0,3	0,3	1,760
Kajmak, vrhnje i dr.	1,8	2,0	1,6	1,4	7,920

Statistički pokazatelji jasno pokazuju vrlo nisku razinu potrošnje mlijeka i mliječnih proizvoda u nas. Sve kategorije potrošača troše te proizvode vrlo malo. Značajan je pokazatelj da nepoljoprivredno stanovništvo troši čak i više mlijeka nego poljoprivredno stanovništvo, koje ga proizvodi.

Usporedimo li potrošnju mlijeka i mliječnih proizvoda u nas s proizvodnjom naših mljekara u 1989. godini vidjet ćemo slijedeće:

Grupe proizvoda	Potrošnja	Ind. proizvodnja	Ind. proizvodnja podmiruje potrošnju %
Mlijeko slatko i kiselo, mil. lit.	480	254	52,9
Sir (sve vrste), t	19.800	21.850	110,4
Maslac, t	1.760	2.287	129,9
Kajmak, vrhnje i sl. (000 l)	7.920	12.694	160,3

Orijentacijski bilans mogućnosti potrošnje iz industrijske proizvodnje naših mljekara pokazuje da se potreba za konzumnim mlijekom podmiruje iz industrijske proizvodnje jedva nešto više od pola.

Proizvodnja ostalih mliječnih industrijskih proizvoda je veća od potrošnje stanovništva u Hrvatskoj, pa se dio proizvodnje plasira širom Jugoslavije.

Doda li se tome i činjenica da se mliječni proizvodi iz drugih krajeva Jugoslavije također plasiraju i na tržištu u Hrvatskoj, dobiva se dojam da je tržište prezasićeno mliječnim proizvodima. Zahvaljujući vrlo niskoj potrošnji — dijelom uvjetovanoj navikama, a dijelom i slabom kupovnom moći potrošača — takvo se stanje može izmjeniti ili povećanjem kupovne moći potrošača ili drastičnim sniženjem cijena mliječnih proizvoda ili kombinacijom obaju elemenata.

3. Zaposleno osoblje — broj, kvalifikacija, struktura i produktivnost rada

Radi usporedbe odnosa broja i kvalifikacijske strukture zaposlenih u mljekarama u Hrvatskoj, navodimo podatke za 1989, 1988. i 1987. godinu.

Kvalifikacija — stručna sprema	Broj			%		
	1989.	1988.	1987.	1989.	1988.	1987.
VKV	174	178	199	2,9	3,2	3,2
KV	1.671	1.442	1.832	27,6	25,8	29,7
PKV	737	820	811	12,2	14,6	13,1
NKV	1.359	1.140	1.360	22,5	20,9	22,0
Dr	3	2	2	0,0	0,0	0,0
Mr	18	14	13	0,3	0,2	0,2
VSS	366	349	352	6,0	6,2	5,7
VŠS	220	200	201	3,6	3,6	3,3
SSS	1.426	1.367	1.308	23,6	24,4	21,2
NSS	78	96	96	1,3	1,7	1,6
Ukupno	6.052	5.608	6.174	100,0	100,0	100,0

Iako je trogodišnje razdoblje suviše kratko vrijeme za veća kadrovska pomjeranja, moguće je i u ovom razdoblju uočiti pravce kretanja.

Ukupan broj zaposlenih u anketiranim mljekarama koleba, s tendencijom smanjenja broja zaposlenih. Smanjuje se broj visokokvalificiranih, kvalificiranih i priučenih radnika, a raste broj doktora, magistara te zaposlenih s

visokom, višom i srednjom stručnom spremom. Broj nekvalificiranih radnika i radnika s nižom stručnom spremom ostaje približno na istoj razini.

Iako je broj zaposlenih u 1989. godini bio manji nego 1987. godine, produktivnost je smanjena jer je otkup mlijeka pao još više od broja zaposlenih.

Nedvojbeno je da će se uskoro i naša mljekarska industrija morati suočiti s problemom odnosa broja zaposlenih na jedinicu proizvodnje. Oštra konkurencija uvoznih proizvoda stavit će u prvi plan korištenje tehničkih i kadrovskih potencijala. Tržišna privreda, uz slobodnu cirkulaciju roba kapitala i radne snage dovest će uskoro i u ovoj grani do značajnih organizacijskih promjena u cilju održanja poduzeća u konkurentskoj utakmici.

4. Investicijska ulaganja u 1989. godini

Prema anketnim podacima 11 mljekara u Hrvatskoj investirano je u toku 1989. godine:

Gradevine	26.393.367 tis. dinara
Oprema	101.516.878 tis. dinara
Ostalo	28.476.780 tis. dinara
Ukupno	156.386.025 tis. dinara

Najviše su investirali: »Zdenka«, »Dukat«, »KIM« i »Pionir«, dok su ostale mljekare uložile znatno manja sredstva.

Da bi se bar orijentacijski sagledala visina uloženi sredstava, navodimo da ona čine svega 1,66% nabavne, odnosno 2,7% sadašnje vrijednosti osnovnih sredstava mljekara. Podaci jasno govore da takvo, nedostatno investiranje dovodi do zastarijevanja — fizičkog, ekonomskog i tehnološkog — osnovnih sredstava naših mljekara.

Skromnim investicijskim sredstvima nabavljeno je nešto nove tehnološke opreme i transportnih sredstava, zatim energetska oprema, osnovno stado za unapređenje proizvodnje mlijeka (Split, »KIM«, »Pionir«), a samo manja sredstva utrošena su za rekonstrukciju građevinskih objekata.

5. Transport

Anketirane mljekare raspolažu velikim voznim parkom, koji služi prvenstveno za dopremu mlijeka i plasman mliječnih proizvoda.

Ne mali broj osobnih vozila služi za organizaciju i kontrolu otkupa mlijeka te plasman mliječnih proizvoda.

Vrsta vozila	1989.	1988.	1987.
Osobni automobili	171	143	181
Kamioni	388	392	376
Hladnjače	185	153	175
Ukupno	744	688	732

Navedeni pregled pokazuje da se vlastiti vozni park mljekara posljednjih godina održava na približno jednakoj razini, uz manja kolebanja unutar pojedinih grupa.

Održavanje tako velikog voznog parka nije ni jednostavno ni jeftino, ali se u mljekarskim krugovima smatra da je vlastiti vozni park jedina garancija uspješnog poslovanja. Raniji pokušaji unajmljivanja vozila za prijevoz mlijeka od specijaliziranih autosaoobraćajnih poduzeća ili privatnika nisu urodili plodom, zbog nemogućnosti usklađivanja voznog reda, održavanja vozila, obučenosti kadrova i dr.

Vlastiti vozni park zahtijeva i stalno zaposlene vozače, pa i pratiocne na većim kamionima i hladnjačama, kao i posebne radnike u radionicama za servisiranje i održavanje vozila. Uslijed toga vozni park u mljekarama angažira 15—20% ukupne radne snage. Doda li se svemu tome da se vozni park sastoji najvećim dijelom od vozila isključive namjene, da vozila za dopremu i distribuciju mlijeka moraju biti u »voznom stanju« ljeti i zimi, svih 365 dana u godini, možemo razumjeti zašto se uprave mljekarskih poduzeća — uz rijetke iznimke — koriste vlastitim voznim parkom.

6. Poslovna sredstva i uspjeh poslovanja

6.1. Osnovna sredstva

Zbog enormne i naglo rastuće inflacije u toku 1989. godine svi financijski pokazatelji imaju samo relativnu vrijednost. Donekle mogu poslužiti za usporedbe između pojedinih poduzeća, budući da su poslovala pod istim uvjetima.

Stanje osnovnih sredstava može se uočiti usporedbom podataka za 10 anketiranih poduzeća za 1988. i 1989. godinu.

Osnovna sredstva	1988.	1989.
Nabavna vrijednost, mil. d.	412.426	14.724.115
Ispravak vrijednosti, mil. d.	233.269	8.972.354
Sadašnja vrijednost, mil. d.	179.157	5.751.761
Otpisanost sredstva, %	56,5	60,9
Sadašnja vrijednost, % od nabavne	43,5	39,1

Sumarni pregled stanja osnovnih sredstava — iako nepotpun — približno ocrta stanje kapitalnih dobara mljekarske industrije Hrvatske.

Dugogodišnje nedostatno investiranje dovelo je do toga da je tri petine vrijednosti osnovnih sredstava otpisano, a aktivna su još samo zastarjela, najvećim dijelom otpisana osnovna sredstva. Može se uočiti i pogoršanje stanja u 1989. u odnosu na 1988. godinu.

Nova sredstva, koja su u pripremi u toku 1989. godine, jedva mogu bitni je izmijeniti iskazane odnose, jer njihova visina iznosi 2% od nabavne, odnosno oko 5% sadašnje vrijednosti osnovnih sredstava.

6.2. Uspjeh poslovanja

Izneseni podaci o uspješnosti poslovanja mljekara u Hrvatskoj u 1989. godini — o ukupnom prihodu, dohotku i raspodjeli — zbog inflatornih kretanja ne mogu biti dovoljno indikativni za analizu poslovanja. Relativni komparativni pokazatelji realnije prikazuju stanje i odnose.

Dohodak po radniku bio je 1988. g. 18.239 tisuća dinara, a u 1989. g. 310.090 tis. din. (1 : 17), dok je čisti dohodak po radniku bio 12.041, odnosno 239.240 tis. dinara (1 : 19,5). Sudeći po tome, izdvajanja iz dohotka su u 1989. g. bila nešto manja nego prethodne godine, pa je i čisti dohodak relativno viši. Dohodak i čisti dohodak po zaposlenom različiti je u pojedinim poduzećima i kod nekih znatno odstupa od prosjeka.

Akumulacija u odnosu na dohodak i prosječno korištena poslovna sredstva također je nešto veća u 1989. nego u 1988. godini. Na osnovi toga se može zaključiti da je poslovanje mljekara bilo nešto uspješnije u 1989. no u prethodnoj godini, iako su izdvajanja u ukupnim iznosima skromna. I tu postoje znatne razlike između poduzeća. Dok su neka mogla u akumulaciju izdvojiti svega 1 do 6,4% od dohotka, druga su mogla izdvojiti i 20—30% od dohotka.

Čisti osobni dohoci po radniku iznosili su u 1988. godini (9 poduzeća) 538.551 dinara mjesečno, da bi u 1989. godini porasli na 9.270.612 dinara (12 poduzeća), odnosno za 17,2 puta.

Porast osobnih dohodaka bio je u skladu s porastom dohotka poduzeća, ali je znatno zaostajao za rastom prodajnih cijena mliječnih proizvoda.

Ukupan prihod bio je u 1988. godini 18% veći od utrošenih sredstava a u 1989. godini taj odnos je bio povećan na 27%. Drugim riječima, dohodovnost je porasla.

Ukupan prihod po zaposlenom povećan je u 1989. u odnosu na prethodnu godinu, za 12,3 puta, dok je istovremeno dohodak po radniku povećan 17 puta, što ukazuje na relativno smanjenje troškova poslovanja u 1989. u usporedbi s onima u 1988. godini.

Izdvajanja iz osobnih dohodaka iznosila su po zaposlenom mjesečno 269.467 dinara u 1988, te 7.404.634 dinara u 1989. godini. Ona su 1988. bila na visini polovice prosječnog osobnog dohotka, ali su se u 1989. godini popela na 80% visine prosječnog osobnog dohotka. Drugim riječima, izdvajanja iz OD su rasla znatno brže od OD zaposlenih.

Izdvajanja i obaveze iz dohotka bila su 516.419 dinara mjesečno po zaposlenom, a 1989. godine 5.904.104 dinara (povećanje za 11,4 puta). Ta su izdvajanja u 1988. godini bila gotovo na visini prosječnih osobnih dohodaka, ali su u 1989. godini smanjena na oko 64% visine osobnih dohodaka.

Svi navedeni pokazatelji pokazuju prosječne odnose u čitavoj mljekarskoj grupaciji.

Pogovor

Od početka 1990. godine nastaju novi uvjeti privređivanja. Prilagodavanje tim novim, reformskim uvjetima stavlja i pred mljekarsku industriju Hrvatske krupne zadatke.

Promjena vlasništva i strukture poduzeća neminovno će dovesti do značajnih promjena u poslovanju. Može se očekivati da će uskoro neke konzumne mljekare postati komunalna poduzeća, dok druge tek trebaju pronaći titulare vlasništva. Da li će to biti zadruge, zadružni savezi ili privatna dioničarska poduzeća — ili nešto treće — pokazat će skora budućnost.

Očekivano i neophodno nužno poboljšanje unutrašnje organizacije i promjena strukture poduzeća stvorit će višak radne snage, a preostali zaposleni s pravom će zahtijevati za bolji, veći i produktivniji rad i adekvatnu nagradu, koja odgovara primanjima inozemnih radnika na istim poslovima sa sličnim ili istim kvalifikacijama.

U izmijenjenim uvjetima poslovanja tvrdi zakoni tržišta i slobodna konkurencija moraju iziskivati znatnu racionalizaciju na svim područjima, pri čemu stručni kadrovi trebaju doći do punog izražaja, ali i snositi punu odgovornost.

Uvoz kvalitetnih i atraktivno opremljenih jeftinijih inozemnih mliječnih proizvoda na naše tržište zahtijevati će i od naših mljekara brzo prilagodavanje konkurentskoj najezdi proizvoda, na području cijena, prezentacije i asortimana naših mliječnih proizvoda.

Stoga možemo predvidjeti da će najposposobnijim kadrovima u poduzećima biti široko otvorena vrata uspjeha, a zaostajanje na tom planu dovest će u pitanje ne samo uspješnost poslovanja nego i opstanak poduzeća, uz obavezno traženje uspješnijih i prodornijih kadrova.